

villámmal tépett viharfelhő torlódo elemei, a másik egy uralkodó emberileg szánalmas tragédiája. — A *Ruhdtlan* *Maja* testéből kihívás sugárik, nem az elvont szépség, hanem az emberi követeli jogát a kárhozát és a maglyák még középkori világával szemben. Az *Olympia* démonizmusa rafinált és komponált, frisszónja a keménygalléros polgárnak szól.

Modern kapcsolatai erősebben kitűnnek csetszarain, rézkarcain és litográfiáin. Ami hajdan intim volt, frivol felé csúszik a modernnek. (Harisnyáját igazító nő témája.) *Tauromaquia* sorozatából a gyilkos vérengzés jelenete, ahol a bika letiport emberhalom fölött szarván tartja felkeltelt áldozatát, köznapiból emelt jelképességével és a menekülő alakok dinamizmusával teremt újat. — A bohócok, komédiások viadala: a hősi szerep tragikomédiája. Grotteszk (tragikus) vígasság még sokszor visszatér a modern művészet klauinjainak és matadorjainak alakjában.

A *Bordeauxi tejszín* megvilágító szabadabb fénnyel, rajzain „a mozdulat-sorok elemző felbontása előrevetíti a francia impresszionizmus féltévszázaddal később bontakozó elvét.”

„Az emberformából torzra néz előszörnyet.” *Saturnumok* végtelen térben elhelyezett, egyoldalúan megvilágított alakjai a szürrealizmus lehetőségeit sejtetik.

Ezekben a vonatkozásokban látjuk Goya életművének jelentőségét, a klasszikus ma is új vonásait. — Szűlősy Andráns bevezetésével nyomon követhetjük Goya életútján társadalmi és egyéni összetevőit, mint érlelődő a rokokós kárpítottévből és a főúri követelményekhez alkalmazkodó udvaronciból igazi művészé, Alba hercegnő kastélyának festő-trubadúrából miként lesz a Quinta del Sordó lakója, a leplezetlen igazság ábrázolója. *Thuróczy Kamill*

*

A képzőművészetek Debrecenben*

Debrecen városa az elmúlt évtizedben ünneplente fennállása 600-ik évfordulóját s ebből az alkalomból egy öttagú munkaközösséggel megírta a város művészettörténetét. A vállalkozás méltó e nagymúltú várososh s ha a megvalósítás csak félig sikerült volna, akkor is igen sok tanulságot rejtene magában. Hiszen egy ilyen vállalkozás sikere nemcsak a tudós gárda szakértelmétől, hanem a feldolgozásra kínálkozó anyag minőségétől és részben a mennyiségétől is függ. Márpedig Debrecen képzőművészeti és iparművészeti múltja korántsem úgy gazdag, mint akár egy német vagy olasz — háborútól nem sújtott — városé, és a magyar városfejlődés ismerete alapján nem is csodálható. Erre utal az 1930-as években *Gulyás Pál*, Csokonai után méltán legnagyobb költője az egykori civis városnak :

Körültre népek viharja nézett át bérces
Biharba,
nem vézte falait bástya, torony, csak a hit.
Aros jármái jászva görögtek egész a
Bizánzba,
hajcsárnépe Budán túljuta Bécs kapuján.

De a történelmi kiszolgáltatottság ellenére a város képzőművészeti múltja és jelene mégis gazdagabb, mint gondolnánk. E kötet szerzői az ily jellegű feldolgozás céljának megfelelően kellő érzékkel emelik ki a kevésbé ismert, vagy éppen ismeretlen alkotásokat, amelyek nélkül egyetemes szintű értékteltek sem születnehetek kellő megalapozottsággal. Ugyanakkor az országos jelentőségű műalkotásokra is rámutatnak.

Kádár Zoltán a feudalizmus korának művészetét vizsgálja 1800-ig. Különös figyelmet szentel a híres debreceni iparművészetnek, mivel abból a korból a monumentális művészetekről emlékek is csak győten maradhathatnak fenn, míg az iparművészeti alkotásokból a nagy sarcolós ellenére is sokkal több. — *Sápi Lajos* a 19—20. század építészét foglalja össze meggyerő tárgyilagossággal, mindenütt a lényegre utalva. — *Menyhárt József*-nek jutott a legkényesebb feladat: ugyanennek a korszaknak a festészetét ismertetni. Sikerral határoja el a naturalizmust és az absztrakciót, s láthatóan az „alföldi iskola” szemléletét vallja. Helyzetét nehezítette a rendelkezésre álló anyag. Holló Lászlón, Káplár Miklóson kívül szélesebb körben ismert névre utalnia nem igen nyílt lehetősége. Ami helyileg jelentős, nem mindig bizonyul annak országos szinten, viszont értékelése elől kitérni nem lehetett, miközben a provinciális szemlélet veszélyét is el kellett kerülnie. — *Bégl József* a debreceni szobrászat történetét, ismertet. Meggyőzősen helyezi a nekik járó polcra azokat, akik csak városi (Tóth András) s azokat, kik már országos, sőt nemzetközi szintű eredményeket értek el (Medgyessy).

Tóth Ervin a debreceni grafikai művészetek történetéből nyújt „fejezeteket”, teljes kör és körkép adva arról az 1930-as években már nemzetközi vonatkozásban is eredményekre hivatkozó, nyüzsgő életről, amelyet a grafikusok és grafikabaratok teremtettek Debrecenben. — Újabb műve: *Mata János fametszéi*, szervesen egészíti ki a tanulmányban rajzolt képet.

— A történelmi távlat végzi a legnagyobb elrendezést s azért mi, akik az 1930-as évek második felében kisebb-nagyobb mértékben részesei lehettünk a debreceni képzőművészeti (és irodalmi) élet mozgalmaságának s amikor közelről csak a negatívumokat észleltük, most, annyi idő múltán, a történelem summázó kezenyomán vesszük észre, hogy amaz esztendőik természetéből mennyi érték foglalt méltán helyet országos viszonylatban is a legjobbak között. *Csokonai* még úgy címezte levelét: „A három metsző atyáinknak, ha még megvolnának” — miközben a részvételesség valóban elhamvasztotta e történetünkben páratlan kísérletet, amit a debreceni diákok rézmetsző tev-

kenysége jelentett. Azonban idők múltán újra feltörték a mélyből a kisgrafika forrásai, s hol van még egy olyan városunk, amely azóta is versenyre kelhetne a debreceni grafikusok művészetével? Pedig másutt is dolgoztak kiváló tehetségek.

A kötet szerzői nemcsak azt írták meg, mit adott Debrecen a hazai képzőművészetnek, hanem a kötet címének megfelelően azt is, milyen műalkotásokat kapott Debrecen a nem helyi származású művészekől (Perenci István, Izsó Miklós, Kernstok Károly stb.).

Ha a képanyagot — Faragó István felvételei — főleg építészeti és szobrászati vonatkozásban hiányosnak találjuk is, azzal a tudattal zárhatjuk be a könyt, hogy az a nagylendületű fejlődés, amely az 1900-as évek táján a vidéki városokban megindult, amely sok nehézség ellenére a Horthy-korszakban is folytatódott, a felszabadulástani kanyarokon átvergődve ezekben az években egyre maradóbb alkotásokat eredményez. Ebből a kötetből derül ki, mily jelentős helyet foglal el a magyar képzőművészetben Debrecen, tehát nemcsak az irodalomban.

Befejezést néhány szót a kötet külsőjéről. Az Alföldi Nyomda készítette, amelynek munkaszámjában a bibliofil könyvszerkesztés olyan hívei dolgoznak, akik — *egyedülállóan az országban* — szabad idejüket áldozzák bibliofil kiadványok nyomtatására. Bizonyára ők tudják a legjobban, mi minden nem sikerült erőfeszítésük ellenére sem s mi ebből az, ami tagadhatatlanul „objektív” nehézség, kezdve a legényesebben, az időhiányon. Az első harminc oldal margoaránya elüt a kötet további részétől. Ferdén vágott lapok, hanyatt dől sorok is bőven adódnak. A reprodukcióknak nem mindegyike sikerült. De az egész könyv tipográfiai megtervezése, a kötetet is beleértve, méltó a bibliofil ízlésű és igényű Székely János műszaki vezetőhöz. Ez a kötet nemcsak arról tanúsodik, hogy képzőművészeti vonatkozásban egyre gyorsuló ütemben tűnik el a főváros és a vidéki városok közti különbség, hanem arról is, hogy a debreceni nyomdászati versenyeké a fővárosival. Bizrt köszönik e könyvet a szép és jó könyv barátai kétszets örömmel, úgyis mint a debreceni művészet becslőit s úgyis mint a bibliofil könyvek gyűjtői.

Sziz Rezső

*

Magyarország

Szívetmelengető érzéssel lapozgattuk a Képzőművészeti Alap kiadásában megjelent Magyarország című kötetet. A szokványos évi statisztikai jelentések helyett képek beszélnek hazánkról. Fotóművészeink közel kétszáz felvétellel, a riporterek mindenre kiterjedő figyelmével és a művészek gazdag képzőeszeivel egyeztetek kiválasztani mindazt, ami jellemző, ami művészi, hiteles, megfoghatóké méltó.

Mihályi Ernő hangulatos bevezető sorában néhány összefüggésre akart csak rámutatni, azokra, melyek döntően meghatározzák mai életünket, gondolkodásunkat, munkánkat. Az új arcú ország felelem nélküli

* Megjelent Debrecen város fennállása 600. évében, az Alföldi Nyomda fennállása 400-ik évében, a Városi Tanács megbízásából